

دکتر نعمت‌الله موسی‌پور، معاون آموزشی و
تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان

کارورزی بزرگ‌ترین فرایند بهسازی معلمان است

ام‌لیلا صمدی لولاکی

کارورزی دانشجوی معلمان در دانشگاه فرهنگیان با چه کیفیتی انجام می‌شود؟ وجه تمایز برنامه‌های جدید کارورزی با برنامه‌های قبلی در چیست؟

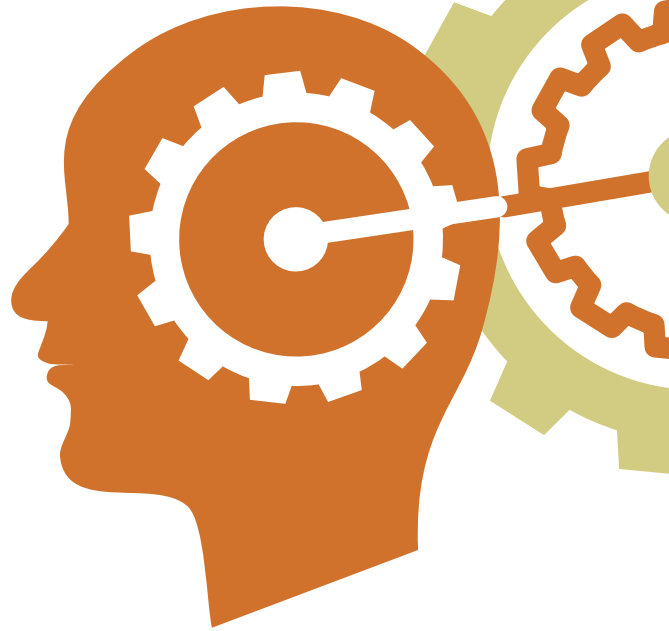
برنامه‌های کارورزی در دانشگاه فرهنگیان از حیث زمان و محتوا شرایط تازه‌ای پیدا کرده و محتوایی که قرار است کار شود، تحول یافته است. در برنامه‌های قبلی در آموزش رشته‌ی آموزش پیش‌دبستانی و دبستان که دو زیرمجموعه داشت، هفت واحد کارورزی پیش‌بینی کرده بودیم. در بقیه‌ی رشته‌های دبیری نیز عملاً چهار واحد کارورزی با عنوان تمرین دبیری داشتیم. یعنی از جنس کارورزی نبود، بلکه از جنس تمرین دبیری بود. در برنامه‌ی جدید برای همه‌ی این رشته‌ها کارورزی پیش‌بینی شده است. در برنامه‌های قبلی براساس مقررات مربوط، برای هر واحد، در هر نوبت و هر جلسه که دانشجو در مدرسه حضور پیدا می‌کرد، سه ساعت کارورزی در نظر گرفته شده بود، اما الان مقررات تغییر کرده است و به ازای هر واحد چهار ساعت در نظر گرفته‌ایم. پیش‌بینی کردیم دانشجوی معلمان در طول دوره‌شان، در چهار ترم و در هر ترم دو واحد کارورزی داشته باشند. یعنی دانشجو دو سال پایانی را تحت پوشش کارورزی است و عملاً در مدرسه حضور دارد. همچنین، پیش‌بینی کردیم برنامه‌ی کارورزی سالیانه باشد، یعنی دانشجو با شروع مدرسه در ابتدای مهرماه، به مدرسه می‌رود و تا پایان سال تحصیلی در مدرسه حضور دارد. دانشجوی معلمان در هر هفته، هشت ساعت یعنی یک روز کامل در مدرسه حضور دارد. در دوره‌ی دبیرستان می‌تواند این هشت ساعت را در یک روز بگذراند و در مدرسه‌ی ابتدایی این هشت ساعت را در دو روز در هفته سپری کند.

دانشجوی معلمان سال اول کارورزی را بیشتر به آشنایی با کلاس درس و مدرسه می‌گذراند و فعالیت‌هایی را انجام می‌دهد که به آن‌ها فعالیت‌های پیرامون تدریس می‌گوییم. مثلاً وضع مدرسه را به‌لحاظ عناصر آموزشی، نیروی انسانی و کیفیت مدیریتی مطالعه و بررسی می‌کند. درباره‌ی تدریس، مشکلات دانش‌آموزان و والدین، مشکلات مدرسه با جهان و محیط پیرامون و مواردی از این قبیل گزارش تهیه

اشاره

درس کارورزی در تربیت معلم جایگاه رفیعی دارد و تا آن‌جا اهمیت یافته است که آن را تنها عنصر محوکننده‌ی شکاف بین دانستن و توانستن قلمداد می‌کنند. از این‌رو، به سراغ دانشگاه فرهنگیان، مهم‌ترین نهاد تخصصی تربیت معلم در کشور و دکتر نعمت‌الله موسی‌پور، معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی این دانشگاه رفتیم تا از برنامه‌های این نهاد در حوزه‌ی کارورزی دانشجوی معلمان باخبر شویم. دکتر موسی‌پور متولد ۱۳۴۳، مدرک کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی خود را از دانشگاه تربیت معلم گرفته است که امروزه با نام خوارزمی فعالیت می‌کند (۱۳۷۰). مدرک دکترای برنامه‌ریزی درسی را نیز از دانشگاه تربیت مدرس (۱۳۷۶) گرفته است. وی در مسئولیت‌هایی چون معاونت آموزشی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر (۷۹-۷۶)، ریاست دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر (۸۲-۷۹) و ریاست مرکز توسعه‌ی منابع انسانی دانشگاه شهید باهنر (۸۵-۸۲) خدمت کرده است. تألیف کتاب‌های «مبانی برنامه‌ریزی آموزش متوسطه»، «درباره‌ی تدریس دانشگاهی»، «نگارش علمی: راهنمای تدوین و نگارش پایان‌نامه و...» (به همراه سیدحمیدرضا علوی) و «چشم‌تیزبین» (به همراه فاطمه حری) نیز از جمله فعالیت‌های علمی او به‌شمار می‌روند. در گفت‌وگو با دکتر موسی‌پور، سؤالاتی درباره‌ی کارورزی دانشجوی معلمان مطرح کردیم که در پی می‌آوریم.

گاهی معلمان از اینکه یک فرد در کلاس آنان حضور یابد و نظاره‌گر باشد استقبال نمی‌کنند. با وجود این، آیا فکر می‌کنید همکاری لازم برای وارد شدن دانشجومعلم به مدارس و کلاس‌های عادی آموزش و پرورش صورت می‌گیرد؟

مطابق اساس‌نامه‌ی دانشگاه فرهنگیان، آموزش و پرورش مکلف است شرایط اجرای برنامه‌ی کارورزی را فراهم کند. شورای عالی انقلاب فرهنگی وزارت آموزش و پرورش را مکلف کرده است که این کار را انجام دهد. البته امروزه ما با این فرهنگ مواجه هستیم که معلمان محیط مدرسه را محیط امن خودشان و کلاس درس را حیطه‌ی اختیار خود قلمداد می‌کنند و اجازه نمی‌دهند کسی آن‌جا حضور پیدا کند. تا جایی که این اعتقاد و باور معلمان سبب شده است احساس کنند اگر کسی وارد مدرسه شود، آن‌ها نمی‌توانند کار خود را انجام دهند و تحت تأثیر قرار می‌گیرند. اما ما تلاش می‌کنیم این فرهنگ را اصلاح کنیم. زیرا معتقدیم کارورزی بزرگ‌ترین فرایند بهسازی معلمان آموزش و پرورش است، چرا که چند هزار معلم را تحت پوشش قرار می‌دهد و آن‌ها را آماده می‌کند نوع دیگری از مواجهه با همکاران خود را در محیط آموزشی تجربه و حتی قبول کنند. یعنی نوعی از مواجهه که کسی در کلاس باشد تا فرد را نقد کند، خبر این کلاس را به کلاس‌های دیگر ببرد، حتی گاهی اوقات فیلم بگیرد و فیلم‌ها را به نمایش بگذارد و به نقد بکشانند. بناسبت که این فرهنگ کم‌کم حاصل شود. تلاش می‌کنیم دانشجومعلم را به‌عنوان دستیار معلم در کلاس معرفی کنیم. دسترسی که کمک اوست و در عین حال دست‌ورزی و کارورزی هم می‌کند. معلم نباید حس کند یک رقیب و یک مزاحم به کلاس آمده است. به عبارت دیگر، معلمان ما به تدریج یاد می‌گیرند چگونه کار مشترک را نه با همکار همتای خود، بلکه با شاگرد خود و همکاری که تحت آموزش آن‌هاست، در کلاس درس انجام دهند.

ارزشیابی واحدهای کارورزی با چه روشی انجام می‌شود و دانشجومعلم چگونه و توسط چه کسی تأیید صلاحیت می‌شوند؟

دو فرد عهده‌دار تربیت دانشجو در کارورزی هستند؛ یکی معلمی که در مدرسه است و دیگری استادی که در دانشگاه است. سعی داریم کارورزی را تا جایی گسترش دهیم که تأیید صلاحیت معلمی دانشجومعلم بر عهده‌ی معلمانی باشد که معلم راهنمای کارورزی هستند. یعنی معلم راهنما به‌علاوه‌ی استاد راهنما تأیید کند که این فرد صلاحیت معلمی دارد و می‌تواند در مدرسه به کار مشغول شود. به‌دنبال این هستیم تا مسئولیت معلم را در آزمون جامعی که در ارزشیابی پایانی پیش‌بینی کرده‌ایم لحاظ کنیم. یعنی این معلم است که در نهایت گواهی می‌کند فرد صلاحیت تدریس دارد. اگر این دانشجو معلم در آینده کارش را در مدرسه درست انجام نداد، مدرسه می‌تواند از معلم جویا شود که چرا فردی که وی معرفی کرده است، صلاحیت لازم را ندارد. به‌دنبال این هستیم تا سنت گذشته‌ی استادشاگردی را که در ایران قدیم رایج بوده است، وارد تربیت معلم و آموزش مدرسه‌ای کنیم. به این صورت که استادکار، یعنی معلمی که درس می‌دهد، در کنار شاگرد قرار می‌گیرد و تجربه‌ی خود را به‌صورت عملی و واقعی منتقل می‌کند.

می‌کند. دانشجو در کلاس حضور دارد، اما تدریس نمی‌کند. طرح درس آماده می‌کند. با دانش‌آموزان ارتباط دارد و در بررسی تکالیفی که دانش‌آموزان انجام می‌دهند، به معلم کمک می‌کند. در سال دوم کارورزی، دانشجومعلم در بطن تدریس وارد می‌شود و عملاً تحت‌نظر معلم شروع به تدریس می‌کند. در واقع دانشجو کار واقعی معلمی را در سال دوم انجام می‌دهد. افراد برای آموزش شنا کردن تحت‌نظر مربی در ابتدای آموزش در نقاط کم‌عمق وارد می‌شوند و با آب سازگار می‌شوند. در کارورزی هم همین اتفاق می‌افتد. معلمی که با دانشجومعلم کار می‌کند، در سال اول به آماده کردن آن‌ها می‌پردازد. دانشجومعلم در نیم‌سال اول بیشتر مشاهده می‌کند و در حاشیه‌ی تدریس عمل می‌کند. سپس در نیم‌سال دوم به بررسی، برنامه‌ریزی و حل مسئله می‌پردازد. در نهایت، در سال دوم کارورزی شروع به تدریس و عمل در کلاس می‌کند و تحت‌نظر معلم یاد می‌گیرد چگونه کار تدریس را به‌صورت واقعی انجام دهد.

آیا دانشجومعلم کارورزی خود را در طول دو سال در مدرسه‌ای ثابت و مشترک می‌گذرانند؟

گاهی ممکن است به سبب مشکلات اجرایی، مدرسه را عوض کنیم، اما در مجموع تلاش بر این است که دانشجویان در همان مدرسه کارشان را دنبال کنند.

آیا مدارس ویژه‌ای را برای حضور دانشجومعلم در آن‌ها و گذراندن واحد کارورزی مدنظر دارید؟

به‌لحاظ بنیادهای نظری، اصولاً کارورزی باید در محیط‌های طبیعی مدارس ایران انجام شود و نمی‌تواند در محیط‌های ویژه باشد. در نهایت، دانشجومعلم قرار است در همین جامعه و با همین مدارس و شاید در مدارس با امکانات کم کار کنند. هم‌اکنون دانشجومعلم ما در مراکز استان‌ها آموزش می‌بینند، در حالی که بعداً ممکن است در موقعیت‌های محروم‌تر، مثلاً در روستا، در موقعیتی دورافتاده و مدرسه‌ای چندپایه تدریس کنند. بنابراین، از هم‌اکنون باید در محیط‌های واقعی و کاملاً طبیعی آموزش ببینند.